

Guds spor

Om naturlig åbenbaring i Rom 1

Forelæsning i anledning af min 70års fødselsdag

Indledning

Vi begynder med en fodnote. Vi skelner mellem den specielle og den naturlige åbenbaring. Den specielle åbenbaring er i ord. Gud har talt til os gennem profeter, sin Søn og apostle. Den specielle åbenbaring er Bibelen. Den naturlige åbenbaring er uden ord. Gud har åbenbaret sig gennem det skabte, naturen og historien, og det er denne åbenbaring, som er i fokus her.

Naturlig åbenbaring er et af de felter, jeg har arbejdet mest med under min ansættelse på DBI. Derfor har jeg taget dette tema op. Det begyndte med en fascination. Første gang jeg skulle undervise i Romerbrevet på DBI, skulle jeg forsøge at få nogenlunde hold på, hvad Paulus skriver i Rom 1,18-32. Når man læser teksten, oplever man, at man bliver taget med på en rejse. I begyndelsen er der ingen tvivl. Der er en naturlig åbenbaring.

Paulus skriver om mennesker, der står uden for den specielle åbenbarings rækkevidde, og de kender sandheden om Gud. Paulus skriver, at der er noget, man kan vide om Gud, og at det ligger åbent for dem. Paulus skriver, at Gud selv har åbenbaret det for dem. Paulus skriver, at Guds usynlige væsen er noget, som mennesker har kunnet se fra verdens skabelse af. Mennesker kendte Gud via hans gerninger. Konklusionen lyder: De kendte Gud.

Det var begyndelsen på teksten, og i de første vers er der ingen tvivl om, at der findes en naturlig åbenbaring. Gud har virkelig åbenbaret sig gennem sine gerninger. Der er heller ingen tvivl om, at mennesker modtager denne åbenbaring, og derfor kender de Gud. Ingen tvivl.

Men så fortsætter teksten med, at menneskene ikke ærede og takkede Gud, som de skulle. Det sætter en proces i gang. Tankerne bliver tomme, og betyder det ikke, at de tømmes for gudserkendelse? Deres uforstandige hjerte blev formørket, og betyder det ikke, at nu kan de ikke længere erkende Gud. De blev tåber, og er tåber ikke netop ham, som siger, at Gud ikke findes, og de endte med at udskifte Gud med forskellige gudebilleder, som de dyrkede.

Betyder alt dette ikke, at den naturlige gudsåbenbaring og gudserkendelse er forsvundet? Kvalt i tomhed? Skjult i mørke? Glemte i uforstand og tåbelighed? Forsvundet i afgudsdyrkelse?

Dette er teksten udfordring. Det er dens fascination. Hvordan får vi lige forbundet de to sæt forestillinger? Er den naturlige åbenbaring der, eller er den der ikke? Dette er foredragets tema. I det følgende ser vi først på vers 18-20; dernæst ser vi på vers 21-23, og når vi har gjort dette, skitserer jeg tre typiske modeller, og den sidste udfolder jeg. Jeg afslutter med en perspektivering.

Rom 1,18-21: Guds åbenbaring

Vi vender os på ny til teksten. Vi fokuserer først på vers 18-20. Vers 18 er tema. Resten er udfoldelse. I vers 18 beskriver Paulus en kategori mennesker, som står uden for den specielle åbenbarings rækkevidde. Han siger fire ting om dem.

1) Det er mennesker, som rammes af Guds vrede. Vreden består i en prisgivelse til synd. 2) Det er mennesker, som er ugudelige, og denne ugudelighed består i afvisningen af Gud – de ærede og takke ham ikke som Gud – og i deres afgudsdyrkelse – de dyrkede afguder i stedet for Gud. 3) Det er mennesker, som er uretfærdige, og denne uretfærdighed består i en afvisning af Guds bud og en tilslutning til syndig praksis. 4) Det er mennesker, som er undertrykkende, for de undertrykker sandheden med uretfærdighed. Sandheden er sandheden om Gud, og de bruger uretfærdighed som et undertrykkelsesmiddel mod sandheden.

Man kan overveje om Paulus egentlig ikke bruger et forbudt ord: Sandheden. Han skriver jo om sandheden hos hedninger. Og det er sandheden om Gud. Han skriver, at de har et forhold til Gud. Ganske vist negativt, for de undertrykker sandheden om Gud. Men alligevel. Undertrykkelsen betyder jo, at de forholder sig til sandheden om Gud. Det er Paulus nødt til at begrunde, og det gør han i vers 19-20. Han fortsætter med:

Det man kan vide om Gud, ligger åbent for dem; Gud har jo åbenbaret det for dem.

Paulus begynder at sætte ord på sandheden. De første ord er ”det man kan vide om Gud”. Det er tydeligt, at sandheden er en viden om Gud. Det er også tydeligt, at det er en begrænset viden om Gud. Det er en partiel viden. Det er ikke den hele og fulde sandhed. Den Gud, som åbenbarer sig i evangeliet, er ikke med her. Men selvom det er en partiel åbenbaring, så er det en åbenbaring af Gud.

Sandheden er det, man kan vide om Gud, og denne viden er klar og tydelig. Paulus forklarer, hvordan denne sandhed om Gud kan være tydelig og klar. Det skyldes, at Gud selv har åbenbaret den. Der er tale om en effektiv åbenbaring, som ikke kun betyder, at Gud har åbenbaret sig selv, men også selv har formidlet åbenbaringen til mennesker, så at de kender ham.

Det er interessant, at Paulus bruger åbenbaringsterminologi her. Han bruger ikke en rationel terminologi, så det handler om rationelle overvejelser, logik og gudsbeviser. Det er åbenbaring, som Gud står bag. Han er subjektet. Det er effektiv formidling, som Gud står bag. Han er subjektet.

Paulus er begyndt at sætte ord på sandheden. Sandheden er det, man kan vide om Gud. I vers 20 sætter Paulus flere ord på sandheden. Sandheden er Guds usynlige væsen. Gud er en usynlig Gud. Det har Gud åbenbaret. Guds usynlige væsen forklares nærmere via to udtryk. Det første er hans evige kraft. Gud har åbenbaret sig som evig og som almægtig. Det andet er hans guddommelighed. Gud har åbenbaret sin guddommelighed og det referer til at Gud er en ophøjet Gud, der har retten til menneskers tilbedelse.

Paulus sætter altså flere og flere ord på denne sandhed. Det er sandheden om Gud som usynlig, evig, almægtig, ophøjet og en fordrende Gud, som har retten til menneskers tilbedelse.

Paulus forklarer også, hvordan Gud har åbenbaret sandheden om sig selv. Han skriver om, at hans evige kraft og guddommelighed har kunnet ses fra verdens skabelse af. Ordet ”ses” kan også betyde ”erkendes”, og sådan skal vi forstå det. Gud kendes fra verdens skabelse af, og det peger på, at skabelsen formidler denne åbenbaring. Gud kendes via hans gerninger.

Gud har altså åbenbaret sig via sine gerninger, og når vi inddrager to taler fra Paulus’ side i ApG, kan vi se, at hans gerninger er det skabte, det er naturens vekslen og historien gang. Gud har sat sine spor i det skabte. Det kan vi se i vers 20, idet Guds usynlige væsen erkendes fra verdens skabelse af. Gud har sat sine spor i naturens vekslen. Det kan vi se i talen i Lystra. ApG 14,15-17:

*Vi forkynder, at I skal vende om fra disse tomme guder til den levende Gud,
som har skabt himlen og jorden og havet med alt, hvad de rummer.
I tidligere tider har Gud ladet alle hedninger gå deres egen vej,*

*og alligevel har han vidnet om sig selv gennem sine velgerninger
ved at give jer regn fra himlen og frugtbare årstider,
ved at mætte jer og fylde jeres hjerter med glæde.*

Gud har sat sine spor i historiens gang. Det kan vi se i talen på Areopagos. ApG 17,26-27:

*Og af ét menneske har han skabt alle folk og ladet dem bosætte sig overalt på jorden
og fastsat bestemte tider og grænser for, hvor de skal bo –
for at de skulle søge Gud, om de kunne famle sig frem og finde ham,
som dog ikke er langt fra en eneste af os.*

Gud har sat sine spor i det skabte, i naturens gang og historien. Så det skabte, frugtbare tider og historien åbenbarer ham og gør ham kendt. Dette er den naturlige åbenbaring, og gennem den åbenbarer Gud sig som usynlig og evig, som almægtig og ophøjet, og som den, som har retten til vor tilbedelse.

Gud åbenbarer ikke løsrevne fragmenter af sig selv. Vi ser ikke kun en vag skygge eller et svagt omrids. Menneskene har et forhold til Gud som person. I vers 21 bruger han den stærke formulering: *De kendte Gud.*

Rom 1,21-23: Menneskenes reaktion

I de tre første vers i vores tekst er den naturlige åbenbaring en entydig succes. Åbenbaringen er der. Den er klar og tydelig. Mennesker kender Gud gennem den naturlige åbenbaring. Det er en total succes, men så kommer vers 21-23. Paulus sammenfatter i vers 21 begyndelsen:

For de kendte Gud

Jeg ville hellere oversætte:

For skønt de kendte Gud

Vi kan tale om en fortvivlet ”skønt” eller et vemodigt ”skønt”. Det skulle have været så godt. Gud åbenbarede sig, og menneskene kendte ham, men så går det i stykker. Det mislykkes:

For skønt de kendte Gud, ærede og takkede de ham ikke som Gud

De burde have æret ham, for han er Gud. De burde have takket ham, for han er Gud. Men de gjorde det ikke, og så kommer det fortvivlede og vemodige: Skønt de kendte ham.

Den naturlige åbenbaring mødes med afvisning, men disse mennesker kan ikke blive stående med denne klare åbenbaring og denne klare erkendelse af Gud. Afvisningen hvirvler dem ind i et fald. Det er noget sløret i DO, men egentlig står der:

*Men de blev tomme i deres tanker,
og deres uforstandige hjerte blev formørket.
Skønt de mente at være vise, blev de tåber.*

Afvisningen leder dem ind i et fald, og faldets faser er markeret med disse tre passiver: De blev tomme – de blev formørkede – de blev tåber. Resultatet af dette fald er, at de blev afgudsdyrkere. Her er der ingen passiv men aktiv. Menneskene skiftede Gud ud med afgudsbilleder, som de dyrkede som gud.

Her standser vi og stiller spørgsmålet: Hvad blev der egentlig af gudserkendelse i denne tomhed, formørkelse og tåbelighed. Hvad blev der egentligt af Gud – den usynlige, evige, almægtige og ophøjede Gud? Her vil jeg præsentere tre modeller. Den sidste er naturligvis den rigtige!

Den første model: En mistet gudserkendelse

I denne model bruger man en distinktion mellem objektiv åbenbaring og subjektiv erkendelse. Objektivt set findes den naturlige åbenbaring. Gud har sat sine spor i det skabte, i naturens gang og historien. Åbenbaringen findes. Subjektivt set har mennesker erkendt Gud, som han åbenbarede sig, men denne gudserkendelse er kun begyndelsen, for når de ikke anerkender Gud, føres de ind i en proces, som medfører, at de mister gudserkendelsen. Den er nu forsvundet i dem. Der findes ingen rester af den i dem.

Man tolker ”de blev tomme i deres tanker” som udtryk for, at det er tanker uden Gud. Der er ikke længere nogen guddommelig virkelighed i deres tanker. Man tolker ”deres uforstandige hjerte blev formørket” som udtryk for, at Guds eksistens er skjult for dem. De er formørkede i relation til Gud. Man tolker ”de blev tåber” som udtryk for en ny selvforståelse, som er uden Gud, og man tolker deres afgudsdyrkelse som beviset på, at gudserkendelsen er mistet. Deres tanker er nu fyldt med afguder, og dem dyrker de. Det var den første model.

Den anden model: En forvrænget gudserkendelse

I denne model findes der rester af gudserkendelse hos menneskene, men de findes i en forvrænget form. Resterne af gudserkendelsen opluges af afgudsdyrkelse. Her fokuserer man også på processen i vers 21-23, og den viser, at sandheden om Gud forandres til løgnen, og løgnen er afguderne. Man taler om, at erkendelsen af Gud bliver til uvidenhed om Gud, og denne uvidenhed får en fysisk form i deres afgudsdyrkelse.

Men man betoner, at gudserkendelsen ikke mistes helt, der bliver rester tilbage, som blandes med falske forestillinger om Gud. Disse rester fordunkles i afgudsbillederne, men paradoksalt nok bevares disse forvrængede rester af gudserkendelse netop i afgudsdyrkelse. Disse rester lever videre i afguderne, og nogle indenfor denne model vil sige, at hedningerne faktisk dyrker Gud i deres afguder, men gør det uvidende. Det var den anden model

Den tredje model: En undertrykt gudserkendelse

I denne model bevares erkendelsen af Gud i mennesket efter det religiøse frafald, men menneskene undertrykker denne erkendelse. I denne model opererer man også med en distinktion mellem objektiv åbenbaring og subjektiv erkendelse. Objektivt set findes åbenbaringen. Den er virkelig. Der findes spor af Gud i det skabte, i naturen og i historien. En subjektiv erkendelse findes. Menneskene kender virkelig Gud, sådan som han har åbenbaret sig. Men den er undertrykt.

Når Paulus skriver om tomme tanker, formørkelse, tåbelighed og afgudsdyrkelse, så betyder det ikke, at gudserkendelsen mistes. Den bevares under alt dette, men den er undertrykt, for mennesker vil ikke vide af Gud og ære og takke ham. Modellen siger altså: Menneskenes gudserkendelse er virkelig. Den findes, Den bevares intakt i menneskene, men den undertrykkes, så den ikke får indflydelse på menneskers religiøsitet.

Se, de, som måtte kende mig, vil vide, at jeg altid taler om, at der findes tre tolkninger, og at den tredje og sidste er den rigtige. Dette er naturligvis også tilfældet her. For det første har tolkningen det store fortrin, at den bruger tekstens egen model. I vers 18 skriver Paulus om mennesker, som undertrykker sandheden ved uretfærdighed. Så det er tekstens egen model. For det andet kan tolkningen begrundes ud fra teksten.

Som indfaldsvinkel til vers 21-23 stillede jeg spørgsmålet: Hvad sker der med gudserkendelsen? Hvis vi betragtede vers 21-23 isoleret fra konteksten, ville den umiddelbare tolkning være, at gudserkendelsen er mistet, eller at der kun er rester tilbage. Men versene hører til i en større sammenhæng, og det er hele vers 18-32.

Vers 18 er tema, og det er interessant, at Paulus beskriver en vredesåbenbaring over nogle ugudelige og uretfærdige mennesker, der undertrykker sandheden ved uretfærdighed. Det er en karakteristik af denne kategori mennesker, og nu kommer det interessante, for han beskriver det karakteristiske for de mennesker, der har været gennem hele den proces, som er beskrevet i vers 19-23 med gudsåbenbaring, gudserkendelse og afvisning, mørke og afgudsdyrkelse. Og så fortsætter han i vers 24ff med at beskrive Guds vrede, og Guds vrede rammer dem, som Gud har åbenbaret sig for, som har fået kendskab til Gud, som har afvist Gud, og som har vendt sig til afgudsdyrkelse.

Når Paulus derfor i vers 18 skriver om, at Guds vrede åbenbares over dem, ”som undertrykker sandheden med uretfærdighed”, så er det en karakteristik af disse menneskers *fortsatte* relation til åbenbaringen, der formidles gennem Guds gerninger. Vendingen ”som undertrykker sandheden med uretfærdighed” beskriver en relation til en blivende gudserkendelse.

Vers 19-32 fortæller altså, at Guds vrede *først* åbenbares over dem, *når* de har afvist Gud og involveret sig i afgudsdyrkelse. Temaangivelsen i vers 18 fanger disse mennesker og låser dem fast i dét øjeblik, Gud rammer dem med sin vrede. I dét øjeblik har de stadig et forhold til sandheden. Den kender de fortsat, men de har en undertrykkende relation til sandheden *også* efter, at de har afvist Gud og er blevet tomme, uforstandige og formørkede afgudsdyrkere.

I og med at Paulus i vers 18 låser menneskene fast i dette øjeblik, hvor de er blevet formørkede afgudsdyrkere, så viser vers 18, at sandheden er forblevet i dem. Den er intakt, men undertrykt. Når vi altså skal vurdere spørgsmålet, om Guds-erkendelsen er mistet eller forvrænget eller bevaret, er vers 18 tolkningsnøgle. Vers 18 giver Paulus’ egen autentiske tolkning.

Perspektivering

Denne forelæsning er om den naturlige åbenbaring, om Guds spor, og vi kan konkludere.

1) Der findes en objektiv gudsåbenbaring.

- 2) Der findes en subjektiv gudserkendelse intakt men undertrykt.
- 3) Den naturlige åbenbaring er en fiasko i den forstand, at den ikke leder mennesker til at ære og takke Gud. Den naturlige åbenbaring er ikke en vej til Gud.
- 4) Den naturlige åbenbaring af grundlaget for Guds dom, for den viser, at menneskene er uden undskyldning, når de ikke ærer og takker Gud, skønt de kender ham. I den forstand er de uden undskyldning. Der findes ingen dom uden åbenbaring.
- 5) Den naturlige åbenbaring indgår ikke i afgudsdyrkelsen. Tværtimod er afvisningen af Gud baggrunden for afgudsdyrkelsen. Afguderne er erstatninger for Gud, og man kan ikke hævde, at hedningerne dyrker den ene sande Gud i deres afguderne.
- 6) Til trods for afvisning og afgudsdyrkelsen, så findes gudserkendelsen i et hvert menneske, undertrykt, bekæmpet, fortrængt og glemt. Men den findes.

Torben Kjær